

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (ósma izba)

z dnia 27 kwietnia 2023 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuły 6 i 7 – Umowy kredytu denominowane w walucie obcej – Skutki prawne unieważnienia umowy kredytu z powodu nieuczciwego charakteru warunku tej umowy – Warunek umowny obciążający konsumenta ryzykiem kursowym

W sprawie C-705/21

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Győri Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny w Győr, Węgry) postanowieniem z dnia 10 listopada 2021 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 23 listopada 2021 r., w postępowaniu:

MJ

przeciwko

AxFina Hungary Zrt.,

TRYBUNAŁ (ósma izba),

w składzie: M. Safjan, prezes izby, N. Piçarra i N. Jääskinen (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu MJ – L. Marczingós, ügyvéd,
- w imieniu AxFina Hungary Zrt. – T. L. Horváth, ügyvéd,
- w imieniu rządu węgierskiego – M. Z. Fehér i K. Szíjjártó, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – N. Ruiz García i Zs. Teleki, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: węgierski.

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między MJ a AxFina Hungary Zrt. (zwaną dalej „AxFina”) w przedmiocie skutków prawnych unieważnienia umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej, z powodu nieuczciwego charтеру warunku umownego obciążającego konsumenta ryzykiem kursowym.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:
„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.
- 4 Artykuł 7 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:
„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami”.

Prawo węgierskie

- 5 Artykuł 231 ust. 1 Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (ustawy nr IV z 1959 r. ustanawiającej kodeks cywilny), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanej dalej „kodeksem cywilnym”), przewidywał, że o ile umowa nie stanowi inaczej, dług wyrażony w pieniądzu powinien być spłacony prawnym środkiem płatniczym obowiązującym w miejscu wykonania zobowiązania.
- 6 Zgodnie z brzmieniem art. 232 ust. 1 i 2 kodeksu cywilnego z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w przepisach, odsetki są należne w stosunkach umownych, a stopa procentowa jest równa referencyjnej stopie procentowej banku centralnego.
- 7 Według art. 237 ust. 1 tego kodeksu w przypadku nieważności umowy należy przywrócić stan istniejący przed jej zawarciem.

- 8 Zgodnie z art. 237 ust. 2 przywołanego kodeksu, jeżeli nie można przywrócić stanu istniejącego przed zawarciem umowy, sąd może uznać, że umowa pozostaje w mocy do chwili wydania orzeczenia. Zgodnie z przywołanym wyżej przepisem umowa nieważna może zostać uznana za ważną, jeżeli można usunąć powód jej nieważności. W takich przypadkach nakazuje się zwrot należnego i wymagalnego świadczenia, bez świadczenia wzajemnego, jeżeli zachodzi taka okoliczność.
- 9 W dniu 1 lutego 2015 r., na mocy przepisów az egyes fogyasztói kölcsönszerződéseket devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (ustawy nr LXXVII z 2014 r. o uregulowaniu kwestii związanych ze zmianą waluty, w której są denominowane niektóre umowy kredytu konsumenckiego i o przepisach w dziedzinie odsetek) umowy kredytu denominowane w walucie obcej zostały zmienione ze skutkiem od dnia 1 lutego 2015 r. W ustawie tej ustawodawca węgierski przewidział między innymi przeliczenie na walutę krajową niespłaconych wierzytelności denominowanych w walucie obcej w dniu określonym w ustawie i dookreślił kryteria ustalenia mającej zastosowanie stopy procentowej.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 10 W dniu 13 lutego 2008 r. powódka w postępowaniu głównym zawarła z poprzednikiem prawnym spółki AxFina umowę kredytu w celu zakupu pojazdu. Rzeczywista kwota tego kredytu wynosiła 2 830 000 HUF (forintów węgierskich, około 7126 EUR), z okresem spłaty wynoszącym 120 miesięcy, wraz z odsetkami w wysokości 920 862 HUF (około 2319 EUR) za pełny okres kredytowania.
- 11 Umowa ta przewidywała kredyt denominowany we frankach szwajcarskich (CHF) i spłacany w forintach węgierskich. Wahania kursu wymiany między forintem węgierskim a frankiem szwajcarskim miały wpływ na obowiązek spłaty przez powódkę w postępowaniu głównym, która do sierpnia 2015 r. nadal płaciła miesięczne raty.
- 12 Győri Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny w Győr, Węgry), który jest sądem odsyłającym, unieważnił wspomnianą umowę ze względu na fakt, że zawarty w niej warunek obciążający konsumenta ryzykiem kursowym był nieuczciwy.
- 13 Ponadto z postanowienia odsyłającego wynika, że zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami węgierskimi rozpatrywana umowa kredytu była również nieważna ze względu na zawarty w niej warunek umowny, zgodnie z którym kurs kupna miał być stosowany przy wypłacie kredytu, podczas gdy do spłaty tego kredytu miał być stosowany kurs sprzedaży lub jakiegokolwiek inny kurs wymiany niż kurs ustalony w momencie uruchomienia kredytu.
- 14 W następstwie unieważnienia tej umowy przez sąd odsyłający postępowanie w przedmiocie ustalenia skutków prawnych tego unieważnienia toczyło się przed sądem pierwszej instancji Szombathelyi Törvényszék (sądem w Szombathely, Węgry).
- 15 W ramach apelacji sprawa ponownie trafiła do sądu odsyłającego.
- 16 Sąd ten uważa, że rozpatrywana umowa kredytu nie może zostać wykonana z pominięciem nieuczciwego warunku, o którym mowa w pkt 12 niniejszego wyroku.

- 17 Co się tyczy skutków prawnych unieważnienia tej umowy, wspomniany sąd zauważa, że orzecznictwo węgierskie w większości podąża za stanowiskiem przyjętym przez organ doradczy Kúria (sądu najwyższego, Węgry) wyrażonym w opinii z dnia 19 czerwca 2019 r., która nie jest formalnie wiążąca.
- 18 Zgodnie z tą opinią jedynym skutkiem prawnym mogącym znajdować zastosowanie w przypadku gdy umowa kredytu zawiera nieuczciwy warunek umowny, obciążając konsumenta ryzykiem kursowym, jest, zgodnie z prawem węgierskim „stwierdzenie ważności”.
- 19 W tym względzie sąd odsyłający wyjaśnia, że jedynie w sytuacji, gdy podstawa nieważności umowy nie może zostać usunięta, sąd, przed którym zawisł spór, może uznać tę umowę za znajdującą tymczasowo zastosowanie do chwili wydania przez niego orzeczenia, co jest bezwzględnie związane z rozwiązaniem tej umowy w przyszłości. W tym kontekście usunięcie przyczyny nieważności oznacza dla konsumenta całkowite (poprzez sądowe przekształcenie kredytu w kredyt denominowany w forintach węgierskich) lub częściowe (ustalenie przez sąd górnej granicy ryzyka kursowego) wyeliminowanie ryzyka kursowego wynikającego z danego nieuczciwego warunku poprzez skuteczną zmianę treści tej umowy. Żadna ze stron nie uzyskałaby w ten sposób niewspółmiernej korzyści majątkowej.
- 20 Sąd odsyłający ma jednak wątpliwości, czy biorąc pod uwagę w szczególności orzecznictwo Trybunału dotyczące wykładni art. 6 i 7 dyrektywy 93/13, takie podejście jest zgodne z tą dyrektywą.
- 21 Ponadto sąd ten rozważa możliwość stwierdzenia przez sąd krajowy ważności umowy kredytu zawierającej nieuczciwy warunek obciążający konsumenta ryzykiem kursowym oraz zastąpienia tego nieuczciwego warunku przepisami kodeksu cywilnego dotyczącymi waluty spłaty kredytu, zapłaty odsetek w stosunkach umownych i ustalania stopy procentowej.
- 22 W tych okolicznościach Győri Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny w Győr) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
 - „1) Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/93] stoją na przeszkodzie takiej wykładni prawa krajowego, zgodnie z którą skutki prawne nieważności wynikającej z nieuczciwego warunku w umowie zawartej z konsumentem – w przypadku gdy nieuczciwy warunek dotyczy głównego przedmiotu świadczenia, w związku z czym umowa (kredytu) nie może zostać wykonana z pominięciem warunku uznanego za nieuczciwy – polegają na tym, że sąd krajowy, unieważniwszy umowę w całości – to znaczy, że sama umowa w całości nie może zostać utrzymana w mocy i wywoływać wiążących dla konsumenta skutków prawnych –
 - a) uznaje umowę za ważną, zmieniając walutę rozliczeniową udzielonego kredytu, która stanowi główny przedmiot umowy, na forinta węgierskiego i zastępując tę kwotę wyrażoną w forintach, którą konsument faktycznie otrzymał od kredytodawcy w walucie rozliczeniowej i określając odsetki od tak ustalonej kwoty głównej w sposób odmienny od sposobu, w jaki zostały one obliczone w unieważnionej umowie (które zastępują), w taki sposób, że »pierwotna« stopa procentowa w chwili zawarcia umowy była równa wartości stopy procentowej pożyczek międzybankowych w forintach jako stopy referencyjnej (BUBOR – Budapest Interbank Offered Rate), powiększonej o różnicę stóp procentowych ustaloną w pierwotnej umowie (denominowanej w walucie obcej);

- b) uznaje umowę za ważną, ustalając górną granicę kursu wymiany między walutą obcą a forintem węgierskim, to znaczy poprzez zmniejszenie ryzyka kursowego rzeczywiście ponoszonego przez konsumenta i wynikającego z nieuczciwego warunku umownego do poziomu, który sąd uznaje za rozsądny i który konsument mógłby wziąć pod uwagę w chwili zawarcia umowy, oraz pozostawiając stopę procentową ustaloną w umowie na niezmienionym poziomie do dnia przeliczenia waluty na forinty, co jest bezwzględnie wymagane późniejszą ustawą?
- 2) Czy dla odpowiedzi na pytanie pierwsze ma znaczenie okoliczność, że stwierdzenie ważności, które następuje zgodnie z prawem węgierskim:
- a) albo ma miejsce w sytuacji faktycznej, w której umowa nadal obowiązuje między stronami, to znaczy, gdy celem utrzymania umowy w mocy jest umożliwienie dalszego istnienia stosunku prawnego między stronami w przyszłości poprzez skorygowanie z mocą wsteczną warunków uznanych za nieuczciwe – przy jednoczesnym przeliczeniu dotychczas spełnionych świadczeń na podstawie zmienionych warunków – i zapewnienie w ten sposób również ochrony konsumenta przed szczególnie szkodliwymi konsekwencjami, jakie wynikałyby z obowiązku natychmiastowej spłaty całej kwoty;
- b) albo ma miejsce w sytuacji faktycznej, w której umowa, która ma być rozpatrywana w sporze dotyczącym nieuczciwego warunku umownego, nie obowiązuje już między stronami – ponieważ umowa wygasła lub ponieważ wierzyciel rozwiązał ją już wcześniej z powodu braku spłaty rat lub ze względu na to, że uznał, iż zapłacona kwota jest niewystarczająca, lub w każdym razie, ponieważ w rzeczywistości żadna ze stron nie uważa owej umowy za ważną lub ponieważ kwestia jej nieważności nie może być już podnoszona w wyniku orzeczenia sądu – to znaczy, gdy stwierdzenie ważności umowy ze skutkiem wstecznym nie służy utrzymaniu umowy w mocy w interesie konsumenta, lecz umożliwieniu rozliczenia wzajemnych zobowiązań i zakończenia stosunku prawnego poprzez skorygowanie warunku lub warunków uznanych za nieuczciwe?
- 3) W przypadku udzielenia przez Trybunał odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze lit. a) i b), biorąc pod uwagę kwestie podniesione w pytaniu drugim, czy właściwe przepisy dyrektywy [93/13] w sytuacji faktycznej opisanej w pytaniu drugim lit. a) stoją na przeszkodzie utrzymaniu umowy w mocy do dnia zmiany przewidzianej przez ustawodawcę w ustawie dotyczącej przeliczenia na forinty, poprzez zastąpienie [nieważnych postanowień umownych] krajowymi przepisami ustawowymi, zgodnie z którymi:
- jeżeli umowa nie stanowi inaczej (co nie ma miejsca w niniejszej sprawie), dług wyrażony w pieniądzu powinien być płacony prawnym środkiem płatniczym w miejscu wykonania zobowiązania;
 - odsetki są należne w stosunkach umownych, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w przepisach;
 - stopa procentowa jest równa referencyjnej stopie procentowej banku centralnego, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w przepisach?”.

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 23 Spółka AxFina i rząd węgierski wyraziły wątpliwości co do dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

- 24 Zdaniem spółki AxFina sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o dokonanie oceny zgodności prawa węgierskiego z prawem Unii, co należy do wyłącznej właściwości tego sądu. Ponadto zadane pytania nie spełniają wymogów jasności i precyzji, o których mowa w art. 94 lit. c) regulaminu postępowania przed Trybunałem. Zarzut ten odnosi się, po pierwsze, do powodów, które skłoniły wspomniany sąd do zadania tych pytań, a po drugie, do określenia właściwych przepisów prawa Unii w drugim z zadanych pytań.
- 25 Rząd węgierski jest zdania, że pytanie drugie jest hipotetyczne, ponieważ dotyczy sytuacji niezwiązanej ze stanem faktycznym sporu w postępowaniu głównym, a mianowicie sytuacji, w której istnieje umowa między przedsiębiorcą a zainteresowanym konsumentem.
- 26 Należy przypomnieć, że w celu umożliwienia Trybunałowi dokonania wykładni prawa Unii użytecznej dla sądu krajowego art. 94 lit. c) regulaminu postępowania wymaga w szczególności, aby wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawierał omówienie powodów, dla których sąd odsyłający rozpatruje kwestię wykładni lub ważności określonych przepisów prawa Unii, jak również związku, jaki dostrzega on między tymi przepisami a uregulowaniami krajowymi, które znajdują zastosowanie w postępowaniu głównym (wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 27 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału wyłącznie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za mające zapasć rozstrzygnięcie, należy ustalenie, czy, przy uwzględnieniu specyfiki danej sprawy, w celu wydania rozstrzygnięcia zachodzi potrzeba uzyskania orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i ocena zasadności zadawanych Trybunałowi pytań, które korzystają w tym względzie z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Wobec tego, w sytuacji gdy zadane pytanie dotyczy wykładni lub ważności przepisu prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany orzec, chyba że oczywiste jest, że wykładnia, o którą się zwrócono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego, które są niezbędne do udzielenia przydatnej odpowiedzi na dane pytanie (zob. podobnie wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 28 Bezsporne jest również, że w ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, opartego na wyraźnym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, do wykładni i stosowania przepisów prawa krajowego jest wyłącznie właściwy sąd krajowy, podczas gdy Trybunał jest jedynie uprawniony do orzekania w przedmiocie wykładni lub ważności aktów prawa Unii na podstawie stanu faktycznego przedstawionego mu przez sąd krajowy (zob. podobnie wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 29 W niniejszej sprawie spór w postępowaniu głównym dotyczy, jak wynika z postanowienia odsyłającego, ustalenia skutków prawnych unieważnienia umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej, z powodu nieuczciwego charakteru warunku umownego obciążającego konsumenta ryzykiem kursowym. W tym kontekście sąd odsyłający zmierza, poprzez trzy pytania prejudycjalne, do ustalenia, czy podejście polegające na przyjęciu opinii organu doradczego Kúria (sądu najwyższego) z dnia 19 czerwca 2019 r., zgodnie z którą sądy krajowe powinny uznać taką umowę za ważną i dostosować zobowiązania konsumenta poprzez zmianę jej treści, jest zgodne z dyrektywą 93/13.

- 30 Odnosząc się w szczególności do pytania drugiego, należy wskazać z jednej strony, że hipotezy sformułowane w tym pytaniu obejmują również sytuację, w której umowa między przedsiębiorcą a konsumentem już nie istnieje, a z drugiej strony, że hipotezy te uzupełniają sytuację, do których odnosi się pytanie pierwsze dotyczące wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13.
- 31 W świetle tych okoliczności nie jest oczywiste, że przedstawiane pytania są pozbawione znaczenia dla rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym lub że podniesiony problem ma charakter hipotetyczny.
- 32 W związku z tym należy uznać, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

- 33 Tytułem wstępu, z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że warunek umowny, który sąd odsyłający uznał za nieuczciwy, obciąża konsumenta ryzykiem kursowym. W opinii tego sądu warunek ten odnosi się do głównego przedmiotu umowy kredytu rozpatrywanej w postępowaniu głównym, w związku z czym stwierdzenie nieuczciwego charakteru wspomnianego warunku skłoniło ten sąd do unieważnienia wspomnianej umowy. W tym kontekście rzeczony sąd rozważa konsekwencje, jakie należy wyciągnąć z nieważności wspomnianej umowy w odniesieniu do okresu od dnia jej zawarcia, tj. od dnia 13 lutego 2008 r., do dnia 1 lutego 2015 r., który odpowiada terminowi przewidzianemu ustawą węgierską na przeliczenie na walutę krajową umów kredytu denominowanych w walucie obcej.
- 34 To w świetle tych okoliczności należy odpowiedzieć na pytania prejudycjalne.

W przedmiocie pytań pierwszego i drugiego

- 35 Poprzez pytania pierwsze i drugie, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by w sytuacji gdy warunek umowny obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje ze względu na swój nieuczciwy charakter nieważność umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej, zawierającej ten warunek – umowa ta zostaje uznana za ważną, a treść zobowiązań konsumenta wynikających z tego warunku umownego zostaje dostosowana poprzez zmianę waluty tej umowy i ustalonej w niej stopy procentowej lub poprzez ustalenie górnej granicy kursu wymiany tej waluty.
- 36 Na wstępie należy zauważyć, że wobec faktu, iż z postanowienia odsyłającego nie wynikają informacje wystarczające dla celów udzielenia odpowiedzi na pytania pierwsze i drugie dotyczące znaczenia okoliczności, że stwierdzenie ważności rozpatrywanej umowy kredytu i dostosowanie zobowiązań konsumenta wynikających z warunku umownego uznanego za nieuczciwy mają na celu umożliwienie sądowi krajowemu uregulowanie wzajemnych obowiązków danego przedsiębiorcy i konsumenta, jak również zakończenia stosunku prawnego istniejącego między nimi nie ma potrzeby badania tych dwóch pytań w świetle tej okoliczności.
- 37 Niemniej jednak, w pierwszej kolejności i w odniesieniu do skutków stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego, należy przypomnieć, że cel realizowany przez prawodawcę Unii w dyrektywie 93/13 polega na przywróceniu równowagi między stronami umowy, przy

jednoczesnym utrzymaniu w mocy umowy jako całości, a nie na unieważnieniu wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki (wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 38 W odniesieniu do wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 Trybunał orzekł, że w przypadku uznania przez sąd krajowy nieuczciwego warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem za nieważny, sąd ten nie może uzupełnić tej umowy poprzez zmianę treści owego warunku (zob. podobnie wyrok z dnia 25 listopada 2020 r., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 39 Tym samym warunek umowny, którego nieuczciwość została stwierdzona, należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku rzeczonego warunku, uzasadniając w szczególności prawo do zwrotu korzyści nienależnie uzyskanych przez przedsiębiorcę ze szkoda dla konsumenta na podstawie wspomnianego nieuczciwego warunku umownego (zob. podobnie wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 50, 55 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 40 Jak bowiem zauważył Trybunał, gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, to takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13, jakim jest doprowadzenie do zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków w takich umowach. Uprawnienie to przyczyniłoby się do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal byłiby oni zachęcani do stosowania rzeczonych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób uwzględnienie interesu rzeczonych przedsiębiorców (zob. podobnie wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 41 W związku z tym, aby nie zagrażać realizacji tego celu, sąd krajowy nie może dokonać konwalidacji umowy obarczonej wadą w postaci nieuczciwego charakteru warunku umownego, uznając tę umowę za ważną, zmieniając jednocześnie walutę tej umowy i stopę procentową ustaloną w umowie lub określając górną granicę kursu wymiany tej waluty. Taka interwencja sądu sprowadzałaby się ostatecznie do zmiany treści tego warunku, a w konsekwencji byłaby sprzeczna z orzecznictwem przytoczonym w poprzednim punkcie niniejszego wyroku.
- 42 W drugiej kolejności z orzecznictwa wynika jednak, że jeżeli – tak jak w niniejszej sprawie – należy unieważnić rozpatrywaną umowę kredytu w całości, po uchyleniu jej nieuczciwego warunku, warunek taki może w drodze wyjątku zostać uchylony i zastąpiony przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub mającym zastosowanie w przypadku zgody stron. Taka możliwość jest ograniczona do sytuacji, w których unieważnienie umowy w całości narażałoby konsumenta na szczególnie szkodliwe konsekwencje niewspółmiernie godzące w jego interes (zob. podobnie wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 43 To właśnie z tej perspektywy Trybunał orzekł, że sąd krajowy musi mieć możliwość uwzględnienia żądania unieważnienia umowy kredytu opartego na nieuczciwym charakterze warunku dotyczącego ryzyka kursowego, jeżeli zostanie ustalone, że warunek ten jest nieuczciwy i że bez tego warunku umowa nie może pozostawać w mocy (zob. podobnie wyrok z dnia 14 marca 2019 r., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, pkt 56).
- 44 W tym kontekście należy również zauważyć, że jeżeli sąd krajowy uzna, iż unieważnienie rozpatrywanej umowy kredytu niewspółmiernie godziłoby w interes konsumenta w rozumieniu orzecznictwa wspomnianego w pkt 42 niniejszego wyroku, zastąpienie danego nieuczciwego warunku przepisami prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym nie stanowi jedynej konsekwencji zgodnej z dyrektywą 93/13 (zob. podobnie wyrok z dnia 25 listopada 2020 r., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, pkt 39, 40).
- 45 Tym samym, jeżeli nie istnieje żaden przepis prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym znajdujący zastosowanie w wypadku osiągnięcia przez strony rozpatrywanej umowy kredytu porozumienia umożliwiającego zastąpienie rzeczonych nieuczciwych warunków, Trybunał uściślił, że w sytuacji gdy konsument nie wyraził woli utrzymania w mocy nieuczciwych warunków umownych, a unieważnienie umowy narażałoby tego konsumenta na szczególnie szkodliwe konsekwencje, to wysoki poziom ochrony konsumentów, jaki powinien zostać zapewniony zgodnie z dyrektywą 93/13 wymaga, aby dla przywrócenia rzeczywistej równowagi między wzajemnymi prawami i obowiązkami stron umowy sąd krajowy podjął, z pełnym uwzględnieniem prawa krajowego, wszelkie niezbędne środki mające na celu ochronę konsumenta przed szczególnie szkodliwymi konsekwencjami, jakie może wyrzucić unieważnienie danej umowy kredytowej, w szczególności ze względu na natychmiastową wymagalność wierzytelności przysługującej przedsiębiorcy wobec konsumenta (zob. podobnie wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 46 Tym sposobem, w konkretnych okolicznościach Trybunał mógł wywieść, że nic nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy wezwał strony do podjęcia negocjacji, o ile określi on ich ramy, a ich celem będzie ustanowienie rzeczywistej równowagi między prawami i obowiązkami stron umowy, z uwzględnieniem w szczególności leżącego u podstaw dyrektywy 93/13 celu ochrony konsumenta (zob. podobnie wyrok z dnia 25 listopada 2020 r., Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, pkt 42).
- 47 Ponadto Trybunał wyjaśnił, że jeżeli, zważywszy na charakter rozpatrywanej umowy kredytu, sąd krajowy uzna, że nie jest możliwe przywrócenie sytuacji, w jakiej znajdowałyby się strony, gdyby umowa ta nie została zawarta, do niego należy zapewnienie, że konsument znajdzie się ostatecznie w sytuacji, w jakiej znajdowałby się, gdyby warunek uznany za nieuczciwy nigdy nie istniał (wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 57).
- 48 W konsekwencji sąd krajowy może w szczególności, w celu ochrony interesów konsumenta, nakazać zwrot na jego rzecz kwot nienależnie uzyskanych przez kredytodawcę na podstawie warunku uznanego za nieuczciwy, ponieważ taki zwrot następuje z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (zob. podobnie wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lízing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 58).

- 49 Należy jednak uściślić, że uprawnienia sądu nie mogą wykraczać poza to, co jest ściśle konieczne w celu przywrócenia równowagi na gruncie umowy między jej stronami, a tym samym ochrony konsumenta przed szczególnie szkodliwymi konsekwencjami, jakie mogłoby spowodować unieważnienie danej umowy kredytowej (zob. podobnie wyrok z dnia 31 marca 2022 r., Lombard Lizing, C-472/20, EU:C:2022:242, pkt 59).
- 50 W konsekwencji na pytania pierwsze i drugie trzeba odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by – w sytuacji gdy warunek obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje, że względu na swój nieuczciwy charakter, nieważność zawierającej go umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej – umowa ta została uznana za ważną, a treść zobowiązań konsumenta wynikających ze wspomnianego warunku została dostosowana w drodze zmiany waluty wspomnianej umowy i ustalonej w niej stopy procentowej lub pułapu kursu wymiany tej waluty.

W przedmiocie pytania trzeciego

- 51 Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że przepis ten stoi na przeszkodzie temu, by w sytuacji gdy warunek obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje, że względu na swój nieuczciwy charakter, nieważność umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej, zawierającej ten warunek, umowa ta – w okresie od dnia jej zawarcia do dnia wejścia w życie przepisów krajowych przewidujących przeliczenie na walutę krajową umów kredytu denominowanego w walucie obcej – pozostaje w mocy poprzez zastąpienie tego warunku przepisami prawa krajowego dotyczącymi waluty spłaty kredytu, spłaty odsetek w stosunkach umownych i określania stopy procentowej.
- 52 Jak wskazano w pkt 42 niniejszego wyroku, o ile Trybunał uznał możliwość zastąpienia przez sąd krajowy nieuczciwego warunku umowy kredytu przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, o tyle możliwość ta jest jednak ograniczona do wyjątkowych przypadków, a mianowicie do sytuacji, w których unieważnienie tego nieuczciwego warunku zobowiązywałoby sąd do unieważnienia tej umowy w całości, narażając w ten sposób danego konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, które niewspółmiernie godziłyby w jego interes.
- 53 Jednakże ta możliwość zastąpienia, która stanowi wyjątek od ogólnej zasady, zgodnie z którą dana umowa pozostaje wiążąca dla stron tylko wtedy, gdy może ona nadal obowiązywać bez zawartych w niej nieuczciwych warunków, jest ograniczona do przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub mających zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę, i opiera się w szczególności na tym, że takie przepisy nie mają zawierać nieuczciwych warunków (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 54 Przepisy te mają bowiem odzwierciedlać równowagę, którą prawodawca krajowy starał się ustanowić między całością praw i obowiązków stron określonych umów na wypadek, gdyby strony albo nie odstąpiły od standardowej normy ustanowionej przez ustawodawcę krajowego dla danych umów, albo wyraźnie wybrały możliwość zastosowania normy wprowadzonej w tym celu przez ustawodawcę krajowego (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 55 Ponadto z orzecznictwa tego wynika, że nie należy wypełniać luk w umowie spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków w niej zawartych wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 62).
- 56 W konsekwencji na pytanie trzecie trzeba odpowiedzieć, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż przepis ten stoi na przeszkodzie temu, by – w sytuacji gdy warunek obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje, że względu na swój nieuczciwy charakter, nieważność zawierającej go umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej – umowa ta w okresie od dnia jej zawarcia do dnia wejścia w życie przepisów krajowych przewidujących przeliczenie na walutę krajową umów kredytu denominowanego w walucie obcej pozostawała w mocy poprzez zastąpienie tego warunku przepisami prawa krajowego o charakterze ogólnym w zakresie, w jakim takie przepisy prawa krajowego nie mogą skutecznie zastąpić tego warunku zwykłym zastąpieniem przez sąd krajowy, niewymagającym interwencji ze strony tego sądu, które prowadziłyby do zmiany treści nieuczciwego warunku zawartego w tej umowie.

W przedmiocie kosztów

- 57 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (ósma izba) orzeka, co następuje:

- 1) Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich**

należy interpretować w ten sposób, że:

przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by – w sytuacji gdy warunek obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje, że względu na swój nieuczciwy charakter, nieważność zawierającej go umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej – umowa ta została uznana za ważną, a treść zobowiązań konsumenta wynikających ze wspomnianego warunku została dostosowana w drodze zmiany waluty wspomnianej umowy i ustalonej w niej stopy procentowej lub pułapu kursu wymiany tej waluty.

- 2) Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13**

należy interpretować w ten sposób, że:

przepis ten stoi na przeszkodzie temu, by – w sytuacji gdy warunek obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje, że względu na swój nieuczciwy charakter, nieważność zawierającej go umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej – umowa ta w okresie od dnia jej zawarcia do dnia wejścia w życie przepisów krajowych przewidujących przeliczenie na walutę krajową umów kredytu denominowanego w walucie obcej pozostawała w mocy poprzez zastąpienie

tego warunku przepisami prawa krajowego o charakterze ogólnym w zakresie, w jakim takie przepisy prawa krajowego nie mogą skutecznie zastąpić tego warunku zwykłym zastąpieniem przez sąd krajowy, niewymagającym interwencji ze strony tego sądu, które prowadziłyby do zmiany treści nieuczciwego warunku zawartego w tej umowie.

Podpisy